

МОМЕНТ ЗАКІНЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ: АНАЛІЗ СОЦІОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ СЕРЕД ПРЕДСТАВНИКІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

Торбас Олександр Олександрович

аспірант кафедри кримінального процесу Національного університету
«Одеська юридична академія»

Одним із основних завдань кримінально-процесуального законодавства є захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду (ст. 2 КПК 2012 р.). Відповідно, з метою реалізації цього завдання уповноважені органи повинні чітко дотримуватись норм законодавства та вимагати цього від осіб, які тим чи іншим чином залучаються до кримінального розслідування.

В той же час учасники кримінального провадження, які не володіють владними повноваженнями, мають можливість звертатися до відповідних органів чи посадових осіб з метою захисту своїх прав та законних інтересів. Такий захист відбувається як шляхом подання клопотань, так і оскарження рішень органів досудового розслідування тощо. З метою такого оскарження особою має бути дотримана відповідна процедура, яка включає в себе також і дотримання строків такого оскарження. Звідси можна дійти висновку, що чітке закріплення процесуальних строків в деяких випадках має вирішальне значення для реалізації громадянами своїх законних прав. В той же час варто зазначити, що в новому КПК моменти настання певних процесуальних наслідків визначений не зовсім чітко. Особливо це помітно під час визначення точного моменту закінчення досудового розслідування, і тому для кращого вивчення цього аспекту варто провести порівняння із КПК України 1961 р.

За старим Кодексом досудове слідство у кримінальних справах повинно було закінчитися протягом двох місяців. В цей строк включався час з моменту порушення справи до направлення її прокуророві з обвинувальним висновком чи постановою про передачу справи до суду для розгляду питання про застосування примусових заходів медичного характеру або до закриття чи зупинення провадження у справі (ст. 120 КПК 1961 р.). Ст. 212 того ж Кодексу також зазначає, що досудове слідство закінчується складанням обвинувального висновку або постанови про закриття справи чи постанови про направлення справи до суду для вирішення питання про застосування примусових заходів медичного характеру. Отже ми бачимо, що старий КПК дає чітку відповідь, коли саме досудове слідство вважається закінченим.

Проте новий КПК такої чіткості не дає. Так, ст. 219 КПК зазначає, що досудове розслідування щодо злочинів має бути закінчено протягом двох місяців з дня повідомлення особі про підозру у вчиненні злочину. Отже бачимо, що у порівнянні із старим КПК нове процесуальне законодавство чітко встановлює лише момент початку досудового розслідування, в той же час момент закінчення слід шукати у інших статтях. Варто зазначити, що логічніше було б викласти цю статтю в іншій редакції, доповнивши її положеннями, які чітко визначали би момент закінчення досудового розслідування. В такому разі відпала б необхідність шукати відповідні положення в інших статтях Кодексу, тим самим заплутуючи як посадових осіб, так і інших учасників кримінального провадження, які не мають відповідної освіти. Однак перш за все варто чітко визначити, коли саме досудове розслідування вважається завершеним.

У ст. 283 КПК перераховані три форми закінчення досудового розслідування: закриття кримінального провадження, а також звернення до суду з клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності чи з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру. Також дана стаття зазначає, що відомості про закінчення досудового розслідування вносяться прокурором до Єдиного реєстру досудових розслідувань. Проте конкретну відповідь на питання «коли

саме кримінальне розслідування вважається закінченим» ми тут не знаходимо. Отже варто звернутися до інших статей, які окремо регламентують кожен із видів закінчення досудового слідства.

Закриттю кримінального провадження присвячена стаття 284 КПК. В ній зазначені підстави закриття провадження, порядок такого закриття, особливості оскарження тощо, проте в ній відсутня будь-яка згадка саме про момент закриття кримінального провадження. В такому випадку, не маючи чіткої відповіді, необхідно аналізувати відповідні положення кримінального процесуального законодавства, особливо опираючись при цьому на статті Глави 26 (Оскарження рішень, дій чи бездіяльності під час досудового розслідування), бо саме забезпечення прав учасників кримінального процесу шляхом оскарження відповідних рішень є одним із основних завдань чинного КПК. Ч. 2 ст. 283 КПК зазначає, що прокурор зобов'язаний у найкоротший строк після повідомлення особі про підозру закрити кримінальне провадження. Можна зробити припущення, що момент закриття кримінального провадження збігається із моментом винесення відповідної постанови. Проте в такому випадку зацікавленим особам взагалі не надається часу на оскарження такого рішення (нагадаємо, що ст. 303 КПК дозволяє оскаржувати рішення уповноважених органів та їх посадових осіб лише на стадії досудового розслідування). Іншим логічним припущенням є саме момент затвердження прокурором відповідної постанови слідчого. Проте ст. 284 КПК зазначає, що дане процесуальне рішення слідчого не вимагає погодження прокурором, а сам слідчий лише зобов'язаний повідомити про прийняте ним рішення зацікавлених осіб та прокурора. Можливо, в такому випадку існує необхідність провести певну аналогію між статтями кодексу. Так, ч. 2 ст. 214 КПК зазначає, що досудове розслідування розпочинається з моменту внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань. Можливо, саме внесення відомостей до ЄРДР щодо закриття кримінального провадження і буде моментом закінчення досудового розслідування. Тим паче ч. 3 ст. 283 КПК прямо передбачає обов'язок прокурора внести відповідні відомості до даної

інформаційної бази. Це саме підтверджується і Положенням «Про порядок ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань», згідно з п. 3.1 р. 1 якого інформація про закінчення досудового розслідування повинна бути внесена протягом 24 годин з моменту прийняття процесуального рішення. Вірогідно, що саме це і буде моментом закриття кримінального провадження. Проте це лише здогадки, бо прямої вказівки в КПК немає.

Саме з метою отримання відповіді на питання щодо моменту закриття кримінального провадження було проведене соціологічне опитування серед 202 працівників прокуратури та УМВ Житомирської та Одеської областей, перед якими було поставлене достатньо чітке питання: «В який саме момент кримінальне провадження вважається закритим?». Однак результати були більше ніж неочікувані. Так, 74 особи (36%) відповіли, що провадження вважається закритим в момент винесення відповідної постанови, 34 особи (17%) - в момент затвердження постанови про закриття кримінального провадження прокурором (якщо вона була складена слідчим), 58 осіб (29%) - в момент внесення відомостей до ЄРДР про закінчення досудового розслідування, а 34 особи (17%) зазначили, що провадження вважається закритим в момент закінчення терміну оскарження відповідної постанови. Ще дві особи вказали, що кожен із перелічених варіантів є вірним. Саме відсутність єдиної думки серед опитаних із значним розходженням у кінцевих висновках дозволяє зробити одразу кілька висновків. По-перше, момент закриття кримінального провадження у кожному окремому провадженні визначається по різному, в залежності від слідчого, який здійснює досудове розслідування. По-друге, кожен із зазначених варіантів відповідей є вірним. Саме це пояснює відсутність чітко визначеного «лідера» серед зазначених варіантів. І по-третє, результати даного соціологічного опитування вказують на нагальну потребу уточнення відповідних положень чинного КПК.

У випадку складання клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності, обвинувального акта чи клопотання про застосування примусових заходів виховного характеру може скластися думка, що момент

закінчення досудового розслідування пов'язаний з моментом передачі відповідних документів до суду. Однак варто зауважити, що така позиція не узгоджується із думкою про ключове значення внесення відповідних відомостей до ЄРДР, яка, виходячи із положень ст. 214 КПК, має право на існування.

Отже можна дійти висновку, що у чинному КПК існують деякі прогалини, пов'язані із чітким визначенням моменту закриття кримінального провадження. І з метою кращого забезпечення прав та інтересів учасників кримінального провадження законодавець повинен усунути ці прогалини шляхом внесення відповідних змін до чинного кримінального процесуального законодавства. Очевидно, що необхідно викласти п. 2 ч. 1 ст. 219 КПК в редакції «Досудове розслідування повинно тривати не більше: ... 2) двох місяців з дня повідомлення особі про підозру до моменту внесення прокурором відомостей до Єдиного реєстру досудового розслідування про закінчення досудового розслідування». З такою точкою зору погодились 116 осіб із 202 (57%).